

ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Віталій Коблик

аспірант Уманського державного педагогічного університету імені

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги аналіз наукової літератури, встановлено, що у загальному цінність – це сформована в умовах цивілізації та безпосередньо пережита людьми форма їх ставлення до загальнозначущих зразків культури і до тих граничних можливостей, від усвідомлення яких залежать здібності кожного індивіду проектувати майбутнє, оцінювати «інше» та зберігати у пам'яті минуле» [4, с. 1001]. Це визначення розкриває одну з головних особливостей функціонування цінностей, яка виявляється в існуванні внутрішніх зв'язків людини з навколишньою дійсністю.

Проаналізувавши класифікації цінностей, зазначимо, що в науці означених класифікацій виявлено досить багато, що пояснюється багатогранним визначенням самого поняття цінностей та численними критеріями, використаними для здійснення класифікації цінностей.

У філософії прийнято класифікувати цінності за критерієм предметності; отже виділяються предметні і суб'єктні цінності. До предметних цінностей традиційно відносять явища реального світу, які мають значення для людини, наприклад, природні об'єкти, явища і процеси, а також суб'єктні – установки, оцінки, імперативи, заборони – окреслені у формі нормативних уявлень особи, соціальної групи, прошарку, суспільства загалом.

Таким чином інша класифікація цінностей відбувається на основі того, наскільки вони визнаються, не визнаються суб'єктом; так відбувається поділ на внутрішні і зовнішні цінності. Так, базовими внутрішніми цінностями особистості традиційно вважають особистісне зростання, любов і прив'язаність, здоров'я, служіння суспільству тощо [3, с.81-92]. Зовнішніх цінностей особистості до них відносяться матеріальний добробут, рівень популярності особистості, її зовнішня краса.

Нашу увагу привернула класифікація цінностей за Ф. Клакхон, яка поділяє їх на доміантні, варіативні та девіантні, обравши критерієм класифікації вплив цінностей на соціалізацію особистості. До першої групи цінностей науковець віднесла ті, яких дотримується соціальна еліта, тому їх прийняття людиною викликає соціальна похвала й заохочення. Варіативні цінності не викликають особливого схвалення, але їх наявність і прихильність до них сприймається в суспільстві як неминуче явище. Натомість девіантні цінності забороняються і їх прийняття загрожує покаранням.

Так до загальнолюдських цінностей традиційно відносять релігійні заповіді, які нормують поведінку людини в соціумі наприклад, «золоте правило моральності» – не роби іншим того, чого не хочеш, щоб зробили тобі [1, с.25].

Можна стверджувати, що група загальнолюдських цінностей як і інші групи мають розмитий характер і їх наповнення залежить від галузі науки, яка їх описує. Наприклад, філософія, культурологія, етика, теологія, педагогіка та ін., а також від суб'єктивної позиції науковця, його власної особистісної системи цінностей. Тому ми можемо виділити середню сукупність загальнолюдських цінностей, притаманних, зокрема, і сфері освіти, з метою більш детальної освітньої характеристики означених цінностей.

За критеріями у формуванні цінностей в освітніх закладах для життєдіяльності людини, для суті її потреб виділяють абсолютні «вічні» та ситуативні цінності. Розглядаючи різні сфери реалізації цінностей їх поділяють на духовні, моральні, релігійні, естетичні, матеріальні тощо. Моральні цінності пояснюється вирішення діалектичної суперечності між добром і злом, щастям і справедливістю, любов'ю і ненавистю та ін. Тому якщо критерієм виступає належність певної цінності освітнього закладу, то можна стверджувати про класифікацію на соціальні, політичні, матеріальні, духовні цінності.

Аналізуючи наукову літературу групових цінностей (І. Бех, М. Бобньова, Ю. Вебер, О. Кір'якова) нами встановлено, що це соціокультурні значення

певних явищ групової життєдіяльності, виражені у формі нормативних уявлень як орієнтири групової поведінки.

Погоджуючись з думкою Г. Будінайте та Т. Корнілової, що «особистісними цінностями стають ті смисли, по відношенню до яких суб'єкт самовизначився», вважаємо, що найбільш значущими у діяльності навчальних закладів мають бути пріоритетні напрями життєдіяльності, які мають аксіологічний характер та визначають мету виховання, завдання, форми й методи забезпечення реалізації завдань діяльності закладу.

До цінностей, які визначаються як педагогічні, науковці (О. Веряєв, Е. Гусинський, М. Кісіль, Ю. Турчанінова, І. Шалаєв та ін.) відносять:

- *цінності-цілі* – представляють творчий характер освітньої діяльності підлітків і педагогів, соціальну значущість педагогічної діяльності; цінності саморозвитку підлітків і вчителів у процесі набуття знань, умінь та навичок;

- *цінності-засоби* – відображають педагогічну діяльність; комунікативну сферу освітнього закладу і дії, спрямовані на відображення суб'єктної сутності педагогів і підлітків;

- *цінності-відносини*, тобто цінності взаємин між суб'єктами освітнього процесу – толерантність, справедливість, гуманізм, емпатія, конформізм тощо; для педагогів цінності-відносини пов'язані з їх ставленням до педагогічної діяльності, рівнем задоволеності професійних потреб; а також само сприйняття та самооцінка власних особистісних і професійних якостей;

- *цінності-якості* – підлітків і педагогів, – тобто творчість, активність, прагматизм, конструктивізм, гуманізм, повага до інших суб'єктів освіти, партнерство та ін.;

- *цінності-знання* – система уявлень підлітків і вчителів про цілі, засоби, відносини і якості, які забезпечують ефективність процесу соціалізації особистості у сфері освіти, з одного боку, та ефективність педагогічного процесу – з іншого. [2, с. 12-16].

Можна зауважити те, що цінності-знання притаманні, насамперед, класифікації педагогічних цінностей; натомість інші класифікації, представлені

вище, такої групи цінностей не включають. Варто підкреслити те, що у наукових дослідженнях цінності-відносини, цінності-знання, цінності-якості відносять до однієї групи – цінностей- засобів. Потрібно дотримуватися такої точки зору, оскільки вважаємо, що якості, відносини і знання є засобами поступального розвитку аксіологічної сфери особистості, групи, інституції, соціуму.

Доцільним буде прийняти наведену вище класифікацію педагогічних цінностей, як таку, що відповідає специфіці навчальних закладів, орієнтованого на потреби учня як центрального суб'єкта освітнього процесу, з одного боку, і віддзеркалює специфіку педагогічного процесу в формуванні особистості в навчальному закладі.

Порівнюючи різноманітні класифікації цінностей, представлені вище, ми приймаємо як базову сукупність цінностей особистості навчального закладу такі як :

- загальноосвітні цінності з виокремленням у них компонента загальнолюдських цінностей та цінностей соціального інституту освіти;

- конкретно-педагогічні цінності, які поєднані в дві групи:

- а) цінності – цілі діяльності навчального закладу, характеристика яких представлена вище;

- б) цінності – засоби діяльності формування особистості різних навчальних закладів, до яких відносимо цінності-відносини, цінності-якості і цінності-знання.

Висновок. Отже, в результаті аналізу наукових джерел ми встановили, що здебільшого в літературі мова йде про дві групи цінностей, які є значущими для освітньої сфери формування особистості у навчальних закладах – загальноосвітні та конкретно-педагогічні «цінності-цілі та цінності-засоби».

Можемо стверджувати що в процесі формування особистості в навчальних закладах основних цінностей є розвиток таких складових : толерантність, гуманність, чесність, справедливість, доброта, милосердя тощо. Виокремлені цінності будуть використані нами під час вивчення ролі

добродійної трудової діяльності підлітків у вихованні у них ціннісного ставлення до праці, що й складає перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Апресян Р. Золотое правило / Р. Апресян // Этика : новые старые проблемы. К шестидесятилетию Абдусалама Абдулкеримовича Гусейнова / Отв. ред. Р. Г. Апресян. – М.: Гардарики, 1999. – С.25.

2. Ефимов В. О понятии «общечеловеческие ценности» / В.Ефимов, В. Таланов // Здравыйсмысл. – 2008. – №4 (49). – С.12-16.

3. Мотков О. И. Методика изучения внешних и внутренних ценностей личности / О. И. Мотков // Журнал психологического общества им. Л. С. Выготского. – 2009. – №1. – С.81-92.

4. Современный философский словарь / Под ред. В. Е. Кемерова. - М.: Панпринт, 1998. с. 1001.